

Speciaal onderwijs, minderwaardig onderwijs?¹

Inleiding

In onderwijsland is *Het Rugzakje* een begrip geworden. Onder het motto "Weer samen naar school" trad in augustus 2003 de wet op leerlinggebonden financiering in werking. De overheid sloeg twee vliegen in één klap: tegemoetkomen aan de wens van ouders meer keuzevrijheid te hebben om te kiezen tussen regulier- of speciaal onderwijs, en het bevorderen van het overheidsideaal "integratie en emancipatie" van personen met een beperking. Tal van (ortho)pedagogen en onderwijsdeskundigen wisten met hun enthousiasme de beleidsmakers te overtuigen zodat het regulier- en inclusief onderwijs² een plek kregen in het beleid. De idee is dat de leerling naar een reguliere school gaat met een "rugzakje" vol geld waarmee aanpassingen en begeleiding betaald worden. Een charmant idee. Alleen, is het kind gebaat bij deze vroege integratie?

Het speciaal onderwijs wordt soms ten onrechte gezien als tweederangs alternatief voor het regulier onderwijs dat als ideaalbeeld wordt gepredikt door tal van betrokkenen. De idee dat regulier onderwijs *per definitie* goed is voor de ontwikkeling en integratie van het kind is meer gebaseerd op wishful thinking, normativiteit en naïeve politieke correctheid dan op een gedegen visie waarin gekeken wordt naar de bredere context van het kind. Dit leg ik graag uit.

Een weerwoord

Binnen het speciaal onderwijs gaat steeds meer aandacht uit naar de sociale ontwikkeling van het kind: sociale vaardigheden, zelfredzaamheid, zelfstandig wonen en ondersteuning bij het verwerven van een plaats in de maatschappij vormen vaak onderdeel van het onderwijsaanbod. De school is niet meer sec een instituut voor kennisoverdracht, maar vooral een plaats waar leerlingen worden voorbereid op het leven in de samenleving. Het is duidelijk dat het hebben van een beperking vraagt om een reëel ideaaltoekomstperspectief en om een bijpassend onderwijsplan, en dan heb ik het nog niet eens over de inpassing van de therapieën in het kader van de revalidatie en andere praktische zaken. De vraag die gesteld moet worden is welk schooltype de meeste expertise heeft om aan te sluiten bij de (on)mogelijkheden van het kind dat zichzelf nog volop aan het ontwikkelen is. De wens van de ouders

---

¹ Dit artikel is een bewerking van de lezing "*Speciaal Onderwijs: een speciale betekenis*" uitgesproken tijdens 'Hét Congres' op 31 oktober 2003 dat gehouden werd in het Nationaal Sportcentrum Papendal Arnhem. 'Hét Congres' werd georganiseerd door het REC Groot Gelre in samenwerking met de Wegbereiders.

² Inclusief onderwijs is een reguliere onderwijsvorm die bewust kiest om leerlingen met een beperking op te nemen.

naar integratie - gevoed door de wens naar acceptatie door burens, vrienden, familie - bemoeilijkt het formuleren van een zorgvuldig afgewogen antwoord hierop.

Ik werd spastisch tijdens mijn geboorte en ging direct via de wieg naar een revalidatiecentrum en speciaal onderwijs. Als dertienjarig knulletje kwam ik op Mariëndael VSO in Arnhem terecht. Hier werd ik aangesproken op m'n verantwoordelijkheden terwijl rekening werd gehouden met mijn fysieke toestand; kon ik uitblinken of verzanden in discussies met klasgenoten en leerkrachten. Tijdens de gymles liep ik tussen de gymleraar en klassenassistente drie rondjes hard in de gymzaal en kon ik daarna met de hockeystick aan mijn stoel mezelf meten aan m'n klasgenoten. Later begon ik zoals elke puber betaamt mijn charmes uit te proberen. Verliefdheden fladderden af en aan, werden soms in acties omgezet. Ik kon mijn fysieke en emotionele kanten ontwikkelen omdat Mariëndael de nodige en vanzelfsprekende hulp bood en een sociale context vormde waarin ik als "normaal persoon" kon functioneren. Tegelijkertijd kon ik een uitzondering zijn, niet vanwege mijn beperkingen, maar door mijn gedrag. De school bood een klimaat dat alle voorwaarden voor mijn functioneren schiep waardoor ik bezig kon zijn met datgene waar elke jongere mee bezig is. Wie ben ik?

Na de HAVO ging ik een jaar naar de sociale academie, voor het eerst naar het regulier onderwijs. Natuurlijk was het eng. Geen ADL-hulp, geen schrijfhulp, ik als gehandicapte in een compleet valide wereld. Kon ik het? Was de overgang niet te groot? De timing bleek prima: ik had mezelf op Mariëndael voldoende kunnen ontwikkelen om me met m'n beperkingen een plek te geven binnen dit onderwijssysteem. Ook op de universiteit heeft dit zelfvertrouwen me gered toen een docent mij niet wilde toelaten voor een vak. Ik moest een psycholoog uitleggen dat het hebben van een spraakstoornis niet automatisch betekende dat je geen gespreksvaardigheden kon leren.

Ik hoor soms mensen gepassioneerd praten over inclusief- en regulier onderwijs. De achterliggende idee is dat pas dan het kind volwaardig deelneemt aan de samenleving. En juist deze veronderstelling is zowel kortzichtig als denigrerend. Kortzichtig omdat een kind soms gebaat is bij speciaal onderwijs om later "volwaardig" te kunnen deelnemen; denigrerend omdat hiermee leerlingen binnen het speciaal onderwijs buiten de maatschappij worden geplaatst. Voor sommige leerlingen is het regulier onderwijs schadelijk. Naast de succesverhalen ken ik ook de jongeren voor wie het te zwaar was, die stinkend hun best deden maar uiteindelijk moesten erkennen dat deze "integratie" niet aan hen besteed was,

met een deuk in zelfbeeld en zelfvertrouwen tot gevolg. Welke begeleiding ook geboden wordt, het feit blijft dat de leerling met beperking extra belemmeringen ervaart om zich sociaal te ontwikkelen, door onder andere belemmeringen zichzelf te meten aan anderen, maar ook door bijvoorbeeld belemmeringen in het opdoen van puberale liefdeservaringen. Als zelfs een puistenkop zichzelf gehinderd weet, hoe zou ik het hebben gedaan met mijn lichaam?

Besluit

Natuurlijk besef ik dat het regulier onderwijs voor een deel van de leerlingen een goede plek is. En natuurlijk liggen de zaken genuanceerder dan deze bijdrage weergeeft. Voor mijn ontwikkeling – en die gaat verder dan een schoolcarrière! – is het goed geweest pas naar het regulier onderwijs te gaan op het moment dat ik m'n beperkingen en de hiermee samenhangende onmogelijkheden geaccepteerd had. En hoe begrijpelijk het ook is om te willen dat een kind naar het regulier onderwijs gaat, het is een illusie te denken dat dit de enige weg is naar volwaardige integratie. Ouders én kinderen moeten zelf een keuze maken voor een bepaalde school, maar hierbij dient de ontwikkeling van het kind centraal te staan, niet de wensen van ouders, beleidsmakers of gogen. Ook zonder *het rugzakje* kan iemand aan een goede reis beginnen, en ver komen.